

HAKKÂRİ MEYDAN MEDRESESİ (Y. 1700-1701)

Hakkâri bölgesi, Hakkâri Beyleri tarafından yapılan birçok mimari yapıya ev sahipliği yapmaktadır. Bu mimari yapılar arasında bulunan ve neredeyse Hakkâri'nin simgesi haline gelmiş olan Meydan Medresesi oldukça önemlidir. Meydan Medresesi, ismini üzerinde bulunduğu "Meydan" denilen yaklaşık 10 dönümlük düz alandan almıştır. Bu alan uzun yıllar boyunca Hakkâri Beyleri tarafından tertip edilen festival ve eğlencelerin düzenlendiği bir alan olarak kullanılmıştır. Medrese yapıldıktan sonra da bu alan; medrese öğrencilerinin spor faaliyetleri alanı ve cirit sahası olarak kullanılmaya devam etmiştir. Meydan Medresesi, Hakkâri merkez Medrese Mahallesi'nde bulunmakta olup Kale Altı Mezarlığı'nın doğu tarafına düşmektedir.

Meydan Medresesinin giriş kapısı üzerinde iki parça mermer üzerine nesih hattı ile iki satır ve dört bölümden oluşan kitabesi bulunmaktadır. Kitabe 0.30x0.90 m ölçülerinde olup önemli ölçüde Kur'an-ı Kerim ayetleri kullanılarak şöyle yazılmıştır: “*Ve iz bevve'nâ li ibrâhîme mekânel beyti en lâ tuşrik bî şey'en (el-Hac 26). Fetevekkal alallah kale İbrahîmu veccehtu vecchiye lillezi fetera's- semavati ve'l-ardi (el-En'am 79). Zakiren bi-tarihihi fefevekkal alallah sene 1112). Hani biz İbrahim'e, Kâbe'nin yerini, “Bana hiçbir şeyi ortak koşma” diye göstermiştik. El-Hacc: 26; Allah'a tevekkül et. İbrahim dedi: Ben, hakka yönelen birisi olarak yüzümü, gökleri ve yeri yaratana döndürdüm (El- En'am: 79). Tarihini hatırla, Allah'a tevekkül et. Yıl 1112*”. Hicri 1112 yılı miladi 1700-1701 tarihine denk gelmektedir. İbrahim Bey 1692 yılından itibaren Hakkâri Beyliğinin başına geçmiş olup en son 1742 yılında da bu görevine devam ettiği bilinmektedir. Hem kitabede İbrahim ismine atıfta bulunulmasından hem de halk arasında bu medresenin İbrahim Bey tarafından inşa edildiği rivayet edilmesinden dolayı medresenin kendisi tarafından yaptırıldığı anlaşılmaktadır. İslami ilimlerin okutulması için kurulan bu medrese, şahıslar tarafından kurulan vakıf medreseler sınıfına ait olduğundan; burada ders veren müderrisin maaşı, talebelerin yeme, içme ve barınma masrafları, medreseye bağışlanan vakıflardan elde edilen gelirlerden karşılanmıştır. Özerk mali yapıya sahip olan bu medresede ders veren müderrisler, Hakkâri Beyleri tarafından medreselere tayin edilmiş ve maaşları vakfedilen köylerin gelirlerinden karşılanmıştır. Kürtçe Mevlid'in müellifi Molla Hüseyin Bateyi'nin bu medresede ders verdiği anlatılmaktadır. 3 Haziran 1900 tarihinde Vilayet'e gönderilen bir yazıda: Culemerk merkezinde 1112 yılında bir hayır sahibi tarafından inşa edilen medresenin 24 metre uzunluğunda ve 18 metre genişliğinde olup, avlulu ve iki kattan oluştuğu ve her katında birer mescit olduğu belirtilmiştir. Buna göre hala dini tedrisatın yapıldığı bu medresede bazı yerlerinin tahrip olduğu ve bunların tamir edilmesi için gereğinin yapılması istenmektedir. 1924 yılında medreselerin kapatılmasıyla burada dini tedrisat durmuştur. Cumhuriyetin kuruluşundan 1950 yılına kadar cezaevi olarak kullanılmıştır. Öyle anlaşıyor ki avlusundaki şadırvan ve su şebekesi tahrip olmuştur. 1959'da Hakkâri'ye gerçekleştirdiği bir gezisinde medreseden bahseden Oktay Aslanapa, iki katlı yapının revaklı avlusunun yıkık olduğunu bildirmiştir. Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından 1984 yılında onarımı gerçekleştirilmiştir. Meydan Medresesi 2014 yılında Hakkâri Üniversitesine tahsis edilmiş ve ardından Üniversitemiz tarafından hazırlanan “Hakkâri'nin Turizm Merkezi Meydan Medresesi” projesiyle çevre düzenlemesi yapılmış ve yanına Hakkâri Kültür evi inşa edilerek yerli ve yabancı turistlerin ziyaretine açılmaya hazır hale getirilmiştir.

Medresenin taç kapısı güney cephenin ortasında yer almaktadır. Kapı köşeden helezonik yivli bir kaval silme ve bunu takip eden mukarnaslı bir bordürle oluşturulmuş sivri kemerli şekilde, fazla derin olmayan bir girinti teşkil etmektedir. Mukarnaslar, kahverengi taşlarla iki sıra halinde, yelpaze dilimli olarak gerçekleştirilmiştir. Ortadaki asıl kapı açıklığı, oldukça küçük tutulmuş olup, üst ve yanlardan yekpare blok taşlarla sınırlandırılmıştır. Ayrıca, kapı ters "U" biçiminde üç yandan dolanan bir bordürle çerçevelenmiştir. Kahverengi taştan gerçekleştirilmiş bordürün üzeri kabartma, vazo ve çiçeklerle süslenmiştir. Kapının üst kesimine mermer kitabe yerleştirilmiştir. Bunun dışında iki yan kemer başlangıç hizasında, içleri geometrik yıldız desenli birer madalyon daha yer almaktadır. Düzgün kesme taş ile inşa edilen medresede bağlayıcı malzeme olarak kireç hare kullanılmıştır.

Meydan Medresesi yapı bakımından Anadolu'da Selçuklu döneminde başlayıp Beylikler ve Osmanlı döneminde gelişen avlulu medrese plan tipinin XVIII. yüzyıl başlarındaki bir yansıması şeklinde görünmektedir. Bölgede yer alan Bitlis, Hoşap ve Pizan'daki medreselerle plan ve mimari özellikleri bakımından benzerlikler göstermektedir. Medrese; düzgün kesme taş işçiliği gösteren anıtsal yapısı, düzgün planı, iki katlı revaklı avlusu, mescit ve odaları, kapısındaki süslemeler ve içerisindeki sütun başlıkları ile dikkat çekmektedir. Ayrıca günümüze sağlam olarak ve büyük ölçüde orijinal yapısını muhafaza ederek gelmiş, Hakkâri'nin, tek anıt yapısıdır. Bu yapıda görülen asıl yenilik iki katlı tipin uygulanmış olmasıdır. Van/Pizan Hüsrev Paşa ve Hakkâri Meydan Medreselerinde karşılıklı hücreler iki kat olarak düzenlenmiş ve Anadolu Selçuklu döneminde gördüğümüz iki katlı şema yeniden canlandırılmıştır. Her iki medresede başkent dışında doğuda geleneksel özelliklerin etkili olduğu mimari bir üslupla şekillenmiştir.

Dr. Öğretim üyesi Yaşar KAPLAN

Hakkâri Üniversitesi